

Keski-Suomen hyvinvointialueen arviointimenettely ja arviointiryhmän loppuraportin hyväksyminen

Aluehallitus 26.05.2026
1156/00.04.00/2025

Valmistelija konsernipalveluiden toimialajohtaja Lasse Leppä, p. 050 599 9545
erityisavustaja Jenni Laiho, p. 040 669 4640

Selostus asiasta

Yleistä

Hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 122–124 §:ssä säädetään hyvinvointialueen arviointimenettelystä. Arviointimenettelyssä valtio ja hyvinvointialue arvioivat hyvinvointialueen taloudellisia sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastustoimen palvelujen järjestämiseen liittyviä edellytyksiä selvittä tehtävistään. Arviointimenettely turvaa osaltaan perustuslain mukaista oikeutta riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin tilanteessa, jossa hyvinvointialueen taloudellinen tilanne on heikentynyt.

Valtiovarainministeriö voi käynnistää hyvinvointialueen arviointimenettelyn, jos hyvinvointialue ei ole kattanut taseeseen kertynyttä alijäämää hyvinvointialuelain 115 §:n 2 momentissa säädettyssä määräajassa. Arviointimenettelyä varten asetetaan arviointiryhmä, johon valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, sisäministeriö ja hyvinvointialue nimeävät jäsenensä. Valtiovarainministeriö nimeää hyvinvointialuetta kuultuaan ryhmän puheenjohtajaksi hyvinvointialueesta ja ministeriöistä riippumattoman henkilön. Arviointiryhmän tehtävänä on tehdä ehdotus hyvinvointialueen talouden tervehdyttämiseksi sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastustoimen palvelujen järjestämisen edellytysten turvaamiseksi tarvittavista toimita. Lisäksi arviointiryhmän on käsiteltävä hyvinvointialuejakolain (614/2021) 6 §:ssä tarkoitettu ehdotus hyvinvointialueen muuttamisen vireillepanosta.

Alueen tulee aluevaltuuston päätöksin sitoutua noudattamaan arviointimenettelyssä sovittua suunnitelmaa, jonka lopputuloksena tulee olla, että taseeseen kertynyt alijäämä on saatu katettua. Valtiovarainministeriö seuraa sovitun suunnitelman toteutumista. Hyvinvointialuelain 124 §:n mukaan arviointimenettelyn käynnistäminen rajoittaa hyvinvointialueen päätösvaltaa. Rajoituksen tarkoituksena on estää alueen taloudellisen tilanteen heikentyminen arviointiryhmän työn aikana ja varmistaa, että arviointiryhmän tekemiä toimenpide-ehdotuksia noudatetaan koko sen ajan kuin toimenpideohjelma on voimassa.

Arviointimenettelyn käynnistyminen ja arviointiryhmä toiminta

Valtiovarainministeriö käynnisti 17.6.2025 Keski-Suomen hyvinvointialueen arviointimenettelyn (VN/19137/2025). Arviointimenettelyn aloituspäätöksessä todetaan, että Keski-Suomen hyvinvointialueen vuosien 2023 ja 2024 tilinpäätösten perusteella hyvinvointialue täyttää hyvinvointialueesta annetun lain 123 §:n edellytyksistä vuosikatteen ja poistojen suhteeseen sekä laskennalliseen lainanhoitokatteeseen liittyvän edellytyksen. Alueelle on myös myönnetty hyvinvointialueesta annetun lain 15 § 3 momentissa tarkoitettu lainanottovaltuus.

Valtiovarainministeriö asetti Keski-Suomen hyvinvointialueen arviointiryhmän 18.8.2025 (loppuraportin liite 1). Arviointiryhmän puheenjohtajaksi nimettiin lääketieteen tohtori Jaakko Herrala.

Arviointiryhmän jäseneksi nimettiin Keski-Suomen hyvinvointialueen johtaja, jona toimi Jan Tollet 29.10.2025 saakka ja vt. hyvinvointialuejohtaja Kati Kallimo 21.04.2026 saakka. Hyvinvointialuejohtajana aloitti Piia Vuorela 22.04.2026, jolloin Vuorelasta tuli myös arviointiryhmän jäsen. Muut arviointiryhmän jäsenet olivat hallitusneuvos Minna-Marja Jokinen valtiovarainministeriöstä, johtaja Kirsi Kaikko sosiaali- ja terveysministeriöstä ja strategia- ja ohjausyksikön johtaja Tiina Snellman sisäministeriöstä. Arviointiryhmän sihteerinä ja pysyvänä asiantuntijana toimi erityisasiantuntija Hanna Nevala valtiovarainministeriöstä.

Arviointiryhmän pysyviksi asiantuntijoiksi nimettiin Keski-Suomen hyvinvointialueen aluehallituksen puheenjohtaja, jona toimi 4.11.2025 saakka Maria-Kaisa Aula ja tämän jälkeen Jani Ylälehto. Pysyvinä asiantuntijoina toimivat lisäksi hyvinvointialueen konsernipalveluiden toimialajohtaja Lasse Leppä, sosiaali- ja terveyspalveluiden toimialajohtaja Kati Kallimo ja johtava erityisasiantuntija Juri Matinheikki valtiovarainministeriöstä. Lisäksi arviointiryhmän kokouksiin osallistui kutsuttuina useita asiantuntijoita Keski-Suomen hyvinvointialueelta ja ministeriöistä.

Arviointiryhmä kokoontui 9.9.2025-13.05.2026 välisenä aikana yhteensä 11 kertaa. Kokouksista laadittiin pöytäkirjat arviointiryhmän jäsenten hyväksyttäväksi. Pöytäkirjoihin sisältyivät arviointiryhmän johtopäätökset, suositukset ja toimenpide-ehdotukset omina kohtinaan. Arviointiryhmän työskentelyn aluksi laadittiin työsuunnitelma, joka hyväksyttiin arviointiryhmän ensimmäisessä kokouksessa 9.9.2025. Työsuunnitelmaa päivitettiin tarvittaessa arviointiryhmän työskentelyn edetessä.

Arviointiryhmän kokouksissa käsiteltiin hyväksytyyn työsuunnitelman mukaiset teemat seuraavasti:

- 9.9.2025 Arviointiryhmän työskentelyn käynnistäminen
- 26.9.2025 Talouden sopeuttaminen
- 20.10.2025 Terveystalouden palvelut
- 12.11.2025 Lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveyspalvelut, aikuisten sosiaalipalvelut, ikääntyneiden ja vammaisten palvelut
- 4.12.2025 Pelastustoimi
- 19.1.2026 Konsernipalvelut, pelastustoimi sekä hyvinvointialueen talous
- 22.2.2026 Tukipalvelut
- 19.3.2026 Sosiaalihuollon ja erikoissairaanhoidon palvelut
- 27.3.2026, 22.4.2026 ja 13.5.2026 Loppuraportin käsittely

Toimenpide-ehdotukset ja suositukset

Hyvinvointialuelain 122 §:n mukaan arviointiryhmän tulee tehdä ehdotus hyvinvointialueen talouden tervehtyttämiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palvelujen järjestämisen edellytysten turvaamiseksi tarvittavista toimista. Hyvinvointialuelain 122 §:n mukaan aluevaltuuston tulee käsitellä arviointiryhmän antamat ehdotukset.

Arviointiryhmä on antanut hyvinvointialuelain 122 §:n tarkoittamia toimenpide-ehdotuksia jo arviointiryhmän työn aikana. Näiden varsinaisten, hyvinvointialuelain 122 §:n tarkoittamien ehdotusten lisäksi arviointiryhmä on arviointiryhmän pöytäkirjaan merkittyjen suositusten ja huomioiden avulla pyrkinyt kiinnittämään hyvinvointialueen huomiota hyvinvointialueen talouden ja toiminnan kannalta olennaisiksi katsomiinsa kysymyksiin.

Arviointiryhmän toimintamallilla on pyritty nopeasti tukemaan alueen talouden tervehtyttämistä ja palveluiden turvaamista niin, että alueen

viranhaltijavalmistelussa ja toimielimissä on mahdollisimman pian päästy käsittelemään ja toimeenpanemaan arviointiryhmän ehdotuksia ja kiinnittämään huomiota myös muihin, arviointiryhmän suositusten ja huomioiden kautta esille nousseisiin kysymyksiin. Lisäksi tavoitteena oli, että alueella voitiin ottaa arviointiryhmän toimenpide-ehdotuksia huomioon jo vuoden 2026 talousarviokäsittelyn yhteydessä.

Arviointiryhmän antamat toimenpide-ehdotusten sekä toimenpidesuosituksen perustelut ovat kuvattu liitteenä olevassa loppuraportin luvussa 4. Loppuraportin luvussa 5 on esitetty arviointiryhmän antamat toimenpide-ehdotukset ja -suositukset sen mukaisina kuin ne on esitetty arviointiryhmän kokousten pöytäkirjoissa.

Talouden sopeuttamisen toimenpideohjelma

Arviointimenettelyssä laadittu talouden sopeuttamisen toimenpideohjelma muodostuu alueen talousarviosta 2026 ja taloussuunnitelmasta vuosille 2027–2030 ja sen toteuttamisen edellyttämistä toimenpiteistä ja suunnitelmista, joilla alueen palvelut turvataan ja taseeseen kertynyt alijäämä katetaan arviointimenettelyssä sovitussa aikataulussa. Toimenpideohjelma kokonaisuutena koostuu siis alueen jo päättämistä toimenpiteistä ja sitovista linjauksista sekä vielä valmistelussa olevista ja suunnitelluista toimista toimintojen kehittämiseksi ja tehostamiseksi. Edellä mainitut toimenpiteet ja suunnitelmat on sisällytetty Keski-Suomen hyvinvointialueen toimenpideohjelmaan, joka esitetään valtuustolle hyväksyttäväksi osana arviointimenettelyn loppuraporttia liitteessä 3.

Valtuusto on sitoutunut toimenpideohjelman toteuttamiseen talousarvion 2026 ja taloussuunnitelman 2027–2030 hyväksymisen yhteydessä. Vuosille 2026–2030 valmisteltu toimenpideohjelma osoittaa, miten alueen taseeseen kertyneen alijäämän kattaminen etenee. Lisäksi se osoittaa, minkälainen nettokäyttökustannusten kehitys on toimenpideohjelman aikana mahdollinen eli mihin alueen on toimenpideohjelman voimassa olon ajaksi sitouduttava.

Vuoden 2026 alkuperäinen talousarvio sisältää yhteensä 58,3 M€:n talouden sopeutustoimenpiteet. Vuoden 2026 suunnitelluista sopeutustoimista kohdistuu euromääräisesti eniten toimia kustannusrakenteeltaan merkittävimpiin sosiaali- ja terveyspalveluiden toimialaan (42 M€ sopeutustoimien 58,3 M€:n kokonaisuudesta). Toimenpiteiden kohdentamisessa on tarkasteltu erityisesti eroja palvelujen laajuudessa ja peittävyudessa tai tuotantokustannuksissa verrattuna muihin hyvinvointialueisiin ja toisaalta eroja hyvinvointialueen oman toiminnan eri yksiköiden välillä. Toimenpiteet sisältävät sekä palvelujen tuotannon tehostamisen toimenpiteitä, palveluiden järjestämistavan muutoksia, että palvelujen myöntämisen perusteiden tai sisällön muutoksia. Tarkemmat sopeuttamistoimenpiteet on esitetty hyvinvointialueen vuoden 2026 talousarviossa.

Toimenpideohjelman seurannasta säädetään hyvinvointialuelain 122 §:ssä. Toimenpideohjelman toteutumisesta raportoidaan neljännesvuosittain osavuositarkastusten ja tilinpäätöksen yhteydessä sekä hyvinvointialuelain 13 a §:ssä tarkoitetussa, hyvinvointialueen, valtiovarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja sisäministeriön yhteisessä neuvottelussa. Toimintakertomuksessa on esitettävä selvitys toimenpiteiden toteutumisesta ja riittävydestä tilikaudella ja se tulee toimittaa valtiovarainministeriölle tilikautta seuraavan vuoden kesäkuun loppuun mennessä.

Valtiovarainministeriö seuraa toimenpideohjelman voimassa olon ajan sen toteutumista erityisesti taseeseen kertyneen alijäämän ja nettokäyttökustannusten kehittymisen perusteella. Sosiaali- ja terveysministeriö ja sisäministeriö seuraavat omalla toimialallaan palvelujen järjestämiseen liittyvien toimenpiteiden ja suunnitelmien toteutumista.

Aluejakoselvitys

Hyvinvointialuelain 122 §:n 3 mom. mukaan arviointiryhmän on käsiteltävä hyvinvointialuejakolain 6 §:ssä tarkoitettu ehdotus hyvinvointialueen muuttamisen vireillepanosta. Hyvinvointialueen muuttamisen edellytyksistä säädetään hyvinvointialuejakolain 5 §:ssä.

Mikäli aluejakoselvitys käynnistettäisiin, arviointiryhmä tunnistaa Keski-Suomen hyvinvointialueen muuttamisen osalta kaksi päävaihtoehtoa: liittämisen kokonaisuudessaan Pohjois-Savon hyvinvointialueeseen ja liittämisen Pirkanmaan hyvinvointialueeseen. Lisäksi alavaihtoehtona on Keski-Suomen hyvinvointialueen jakaminen.

Mahdollisen aluejakoselvityksen toteutuessa hyvinvointialueen muuttamista koskevaa vaihtoehtojen arviointia on kuvattu loppuraportin luvussa 7.2.

Johtopäätökset

Arviointiryhmä katsoo, että noudattamalla aluevaltuuston joulukuussa 2025 hyväksymää talousarviota vuodelle 2026 ja taloussuunnitelmaa vuosille 2027–2030 ja niiden toteuttamiseen liittyvää, loppuraportin liitteenä olevaa toimenpideohjelmaa vastaavalle ajanjaksolle, Keski-Suomen hyvinvointialueella on taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset selvitä tehtävistään sosiaali- ja terveystalouden ja pelastustoimen palveluiden järjestäjänä. Taloussuunnitelman mukaan alueen tulos on ylijäämäinen vuodesta 2027 lukien ja taloussuunnitelman lähtökohtana on, että taseeseen kertynyt alijäämä olisi katettuna vuoden 2030 lopulla. Tämän toteutuminen edellyttää, että alue pitäytyy edellä esitettyyn, taloussuunnitelman mukaiseen nettokäyttökustannusten kehitysuraan koko taloussuunnitelmakauden ajan.

Arviointiryhmä toteaa, että taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman lähtökohtana oleva nettokäyttökustannusten kehitysura on erittäin haastava ja vaatii alueelta merkittävää sitoutumista toimenpideohjelmassa kuvattujen toimien päätöksentekoon, toimeenpanoon ja toimeenpanon seurantaan. Toimenpideohjelma sisältää arviointiryhmän näkemyksen mukaan riittävästi sellaisia toimia, jotka toteutuessaan mahdollistavat alueella taloussuunnitelman tavoitteiden edellyttämän toiminnallisen ja rakenteellisen muutoksen. Toimenpideohjelmaa on kuitenkin arviointiryhmän näkemyksen mukaan välttämätöntä edelleen täsmentää ja tarkentaa tavanomaisen taloussuunnitteluprosessin osana erityisesti suunnitelmakauden loppuvuosien osalta, jotta taloudellisten tavoitteiden toteutuminen varmistuu.

Arviointiryhmä toteaa, että alueiden rahoitusmallia kehitetään tulevien vuosien aikana ja että koko julkiseen talouteen kohdistuvat merkittävät tasapainotusvaateet vaikuttavat väistämättä myös hyvinvointialueiden rahoitukseen tulevina vuosina. Hyvinvointialueen nettokustannustasoon ja toimenpideohjelman tasapainotustavoitteen onnistumiseen vaikuttavat selkeästi myös muut hyvinvointialueen ulkopuoliset tekijät. Ennustetun ja toteutuneen indeksin välillä voi näin ollen olla eroja erityisesti tilanteissa,

joissa yleiseen talouden tilanteeseen vaikuttaa odottamattomia ja merkittäviä shokkeja. Näistä tekijöistä sekä hyväksytyyn taloussuunnitelman mukaisesta erittäin haastavasta nettokäyttökustannusten kehitysurasta johtuen ei voida poissulkea mahdollisuutta, että Keski-Suomen hyvinvointialueen talouden tasapainotustavoitteita ja taseeseen kertyneen alijäämän kattamista ei voida täysimääräisesti saavuttaa nyt tavoitellussa ajassa.

Arviointiryhmä kuitenkin toteaa, että koska hyvinvointialueen aluevaltuusto on sitoutunut joulukuussa 2025 hyväksytyyn taloussuunnitelman mukaiseen erittäin haasteelliseen tavoitteeseen, arviointiryhmä ei esitä valtiovarainministeriölle hyvinvointialuejakolaissa tarkoitetun aluejakoselvittäjän asettamista.

Toimivalta

Hallintosääntö 17 §

Esittelijä

Hyvinvointialuejohtaja Vuorela Piia

Päätösehdotus

Aluehallitus päättää esittää aluevaltuustolle, että se

1) hyväksyy arviointiryhmän loppuraportin ja

2) sitoutuu arviointiryhmän loppuraportin liitteenä olevan talouden sopeuttamisen toimenpideohjelman toteuttamiseen arviointiryhmän edellyttämällä tavalla siten, että hyvinvointialueen taseeseen kertyneet alijäämät katetaan vuoteen 2030 mennessä.

Päätös